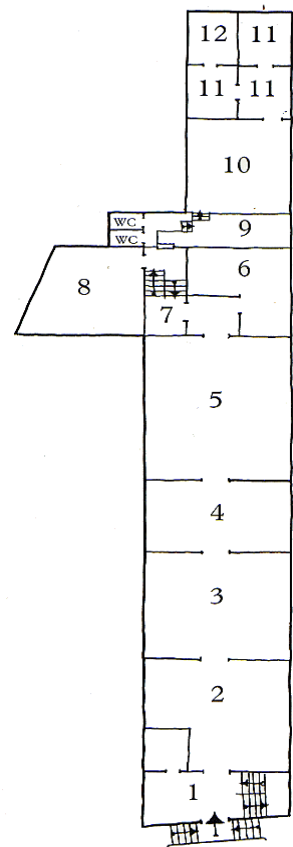


Przewodnik po ekspozycjach w Muzeum Bornholmu



PARTER, pomieszczenia 1-7

1. Sklepik przy muzeum i biuro kustosz

2. Epoka paleolitu (starsza epoka kamienia) – 3.900 p.n.e. Najstarsze ślady osadnictwa na Bornholmie pochodzą z ok. 9.500 r.p.n.e. Dobrze zachowane znaleziska z lat 8.000-6.800 p.n.e. dają lepszy obraz kultury materialnej i sposobów osadnictwa ludzi epoki środkowego kamienia (mezolitu). W owym czasie Bornholm był połączony z obszarem dzisiejszej Polski i Niemiec. W okresie 6.800 - 4.500 p.n.e. Bornholm został oddzielony od kontynentu. Nie są znane żadne ślady osadnictwa z tego okresu. Dopiero z późnego okresu po roku 4.500 p.n.e. pochodzą ślady osadnictwa na wybrzeżach Bornholmu, wskazujące na powiązanie kulturowe wyspy z płd-wsch. Skanią. Badania jam zasobowych (miejsc na odpadki kuchenne) w Grisby na południe od Svaneke wykazują, że ówczesna żywność pochodziła głównie z połowu ryb i fok oraz z polowań na jelenie, sarny i dziki.

2. Epoka neolitu (młodsza epoka kamienia) – lata 3.900-1.800 p.n.e.

W okresie osadnictwa zaczęto importować duże ilości zboża i zwierząt domowych, a także duże ilości krzemienia, ponieważ jego miejscowe złoża były niewystarczające do produkcji większych narzędzi. Surowiec na wszystkie gładzone siekiery kamienne, używane do wyrebu lasów i budowy domów, dotarł na Bornholm drogą morską. Uprawa roli oznaczała bardziej osiadłe życie oraz potrzebę ochrony trzody i pól, zaczęto więc stawiać większe i bardziej solidne budynki, tzw. "długie domy". Na Bornholmie znaleziono wyjątkowo wiele domów z młodszej epoki kamienia. Model domu na wystawie jest rekonstrukcją długiego domu z okresu 2.400-1.800 p.n.e., wykopanego w Limensgård koło Åker. Uprawa roślin oznaczała również większą zależność od sił natury. Pojawił się obyczaj składania ofiar z m.in. narzędzi krzemienych na bagnach, przy źródłach wody i kamieniach rytualnych; powstały nawet większe miejsca kultowe i duże grobowce kamienne dla wybranych osób. Ok. roku 2.800 p.n.e. nastąpiła - w ciągu kilku pokoleń osadników epoki kamiennej - przemiana kultury materialnej; pojawiły się wówczas pojedyncze groby i kopce.

3. Epoka brązu 1.800 – 500 lat p.n.e. Najbardziej charakterystyczną cechą epoki brązu są pojedyncze kurhany; często spotykane są groby zarówno męskie jak i kobiece z bogatymi darami z brązu. Około roku 1.000 p.n.e. całopalenie ciał i i użycie urn stało się bardziej popularne, przez co groby stały się skromniejsze. Wciąż wiele grobów budowano na wzniesieniach, lecz coraz więcej z nich umieszczano u ich podnóża; pojawiać się wówczas zaczęły cmentarzyska płaskie. Jednocześnie coraz bardziej powszechne stało się wznoszenie stelli, czyli rytualnych kamieni (tzw. menhiry lub bauta) oraz wykonywanie rytów naskalnych.

3. Wczesna epoka żelaza - lata 500 p.n.e -400 n.e. Epoka ta należy do najlepiej zbadanych: zarejestrowano ponad 300 cmentarzysk z ponad 1.000 grobów. Od przelomu er do wprowadzenia chrześcijaństwa w 1050 r, pochówek w ziemi stał się ponownie powszechnym, lecz nie jedynym rodzajem obrządku. Najstarsze z tych grobów były na ogół skromnie wyposażone, ale w okresie rzymskim (lata 0 - 400 n.e.) zaczął wzrastać zarówno dobrobyt, jak i nierówności społeczne.

3. Późna epoka żelaza – lata 400-800 n.e. Z tego okresu pochodzą najbogatsze znaleziska z terenów na małym odcinku między Østerlars-Gudhjem. Największe cmentarzysko, z bogato wyposażonymi grobami wojowników oraz grobami kobiecymi z kolorowymi szklanymi paciorkami i drogą biżuterią. znaleziono w 1986 r. w Nr. Sandegård koło Østerlars.

4. Złote figurki, młodszy okres germański -550-600 n.e. Ponad 2.300 złotych figurek, prawdopodobnie o funkcji wotywniej znaleziono w miejscowości Sorte Muld koło Ibsker. Przedstawiają one najczęściej bogato ubranego mężczyznę, lecz również postacie kobiece i zwierzęce.

Okres Wikingów - lata 800-1050 n.e. Muzeum posiada na razie jedynie pojedyncze przedmioty z tego okresu. Godne uwagi są bornholmskie przedchrześcijańskie cmentarzyska z XI w. liczące ponad 500 grobów.

5. Ekspozyty liturgiczne oraz meble. W końcu XIX w. przebudowano wiele średniowiecznych kościołów. Niektóre z nich zostały zburzone, by dać miejsce większym i nowocześniejszym. Wiele przedmiotów trafiło wówczas do muzeum. Z eksponatów średniowiecznych wymienić można romańską chrzcielnicę z kościoła w Klemensker (Klemens Kirke) oraz XV-wieczny krucyfiks i figurkę świętego z Pauls Kirke. Trzy XVII-wieczne obrazy ołtarzowe z Ny Kirke, Klemensker i Vestermarie, ambony z Vestermarie (z 1610 r.) oraz z Østermarie (z 1820 r.). Godna uwagi jest tablica upamiętniająca epidemię cholery z kościoła w Rønne (w XVII w. zmarło prawie 10.000 osób) i strop z dawnego kościoła w Rønne z 1750 r. Także gromnice ze wstęgami żałobnymi, często spotykane na bornholmskich pogrzebach.

Stare meble. W sali poświęconej sztuce sakralnej wystawione są najstarsze zachowane bornholmskie meble; szczególnie interesującą jest gotycka skrzynia z XV-XVI w., dwie skrzynie renesanso-

we z poł. XVI w., szafa renesansowa z pocz. XVII w oraz stół z kamiennym blatem z końca XVI w.

6. Średniowiecze zakończyło się na Bornholmie w 1576 r., gdy zarząd miasta Lubeka zwrócił Bornholmczykowi twierdzę Hammerhus. Wyspa była lennem Lubeki przez 50 lat i tam płacono podatki bornholmskie. Średniowiecze na Bornholmie cechowały walki między władzą królewską i arcybiskupem Lundu. Król wznosił w 1150 r. twierdzę Lilleborg w Almindingen, a arcybiskup - twierdzę Hammershus w roku 1200. Kościoły, łącznie z 4 charakterystycznymi kościołami-rotundami oraz wspomniane 2 twierdze są jedynymi zachowanymi budowlami średniowiecznymi. Ekspozycja zawiera część dawnego wyposażenia kościołów i znaleziska, głównie z Lilleborg. Bornholmskie kamienie runiczne (łącznie ok. 40) pochodzą z okresu 1050-1150.

6a. Printzensköld. W 1658 r. Dania straciła na rzecz Szwedów Skanię, Blekinge i Halland (w płd. Szwecji) oraz Bornholm. Bornholm należał do Szwecji przez kilka miesięcy, lecz gdy w wyniku spisku Bornholmczyków, m.in. Jensa Pedersena Koføeda (1628-91) zginął szwedzki komendant, Printzensköld (1615-58) i wyspa powróciła pod panowanie Danii. Narzędziem zbrodni był, wyprodukowany 100 lat wcześniej, pistolet pokazany na wystawie.

7. Mapy Bornholmu i wyroby ze srebra. Małą próbkę z bogatych zbiorów kartograficznych zobaczyć można na ścianach przy schodach. Dużo ciekawych i bogatych w szczegóły map pochodzi z XVII i XVIII w. Klejnotem w tej kolekcji jest duża "Mapa Hammera" - będąca bardzo dokładnym odzworowaniem topografii Bornholmu z lat 1746-50.

Srebro. Zbiory bornholmskich wyrobów ze srebra pokazują osiągnięcia prowincjonalnych jubilerów. Produkowano tu puchary, pojemniczki na perfumy, sztucce, brosze itp. Szczególną uwagę należy zwrócić na dwa wyroby dwóch pokoleń rodziny Sonne z XVIII w. (wyjątkowo ładna biżuteria i pojemniczki na perfumy) oraz trzech pokoleń jubilerów z rodziny Kolling z XIX i XX w., którzy jako jedyni na wyspie wykonywali większe naczynia srebrne.

SALE BOCZNE, pomieszczenia 8-12

8. Etnografia. Zbiory etnograficzne przypominają skrzynię skarbów z eksponatami z całego świata. Trafiły do muzeum dzięki mieszkańcom Bornholmu, którzy znaleźli się w wielkim świecie. Duża kolekcja pochodzi z Kongo Belgijskiego od komendanta Knuda Jaspersena. Zarządca plantacji Thorvald Nielsen przysyłał do domu przedmioty z Malezji, Peder Nygård m.in. z Australii, a James Oisen - minister w Państwie Środka - dużą kolekcję przedmiotów chińskich. Zbiory są interesujące, również dzięki historii życia tych, żądnych przygód, Bornholmczyków.

9. Pomieszczenia do odpoczynku i toalety

10. II wojna światowa trwała na Bornholmie od 10 kwietnia 1940 r. do 5 kwietnia 1946 r., gdy wojska sowieckie opuściły wyspę. Wystawa koncentruje się wokół życia codziennego w czasie wojny; można zobaczyć odlamki bomb oraz tzw. "szwedzkie domki" (kilka osiedli drewnianych domków będących darem od sąsiedniej Szwecji po sowieckich bombardowaniach), a także preten-sjonalne sowieckie przybory do pisania ofiarowane ówczesnemu przedstawicielowi administracji duńskiej na Bornholmie, von Stemannowi, namiastki kawy i dodatki do niej, sory zaciemniające oraz foremkę do pieczenia w piecyku gazowym! Wystawa obejmuje następujące zagadnienia z historii tych 6 lat: ● Inwazja wojsk niemieckich na Bornholm 10. kwietnia 1940 ● "Dom" - kuchnia i pokój z 1945 r.; tak mogło wyglądać mieszkanie zwykłych ludzi w latach 1940-tych ● Nieco o ówczesnej konsumpcji i asortymencie towarów ● Nieco o bornholmskiej gospodarce: surowce, rolnictwo, rybołówstwo, fabryki ceramiczne, produkcja opału ● Król i Ojczyzna - refleksje i eksponaty na temat duńskiej tożsamości narodowej ● "Niemieckie" dziewczyny - wstydlivy rozdział ● Bombardowania sowieckie ● Niemcy upokorzeni i wygnani ● Opowieści świadków ● Odbudowa

11. Śpiewak operowy Vilhelm Herold. Tenor Vilhelm Herold (1865-1937) urodził się w Hasle. Występował na wielkich scenach Europy i nagrał, jako jeden z pierwszych w Danii, 150 arii na walkach woskowych. Duża część jego repertuaru została potem przegrana na płyty lakowe. Pod koniec życia pracował jako pedagog i dyrektor szkoły operowej Teatru Królewskiego w Kopenhadze.

12. Gabinet lekarski Carla Ulricha Boesena. Pokój pokazuje, jak mógł wyglądać bornholmski gabinet lekarski w latach 1895 - 1940. Carl Ulrich Boesen (1870-1953) był znakomitym lekarzem, który żywo interesował się także polityką i sztuką.

1. PIĘTRO, pomieszczenia 13-17

13. Narzuty Kr. Zahrtmanna Po śmierci znanego malarza Kr. Zahrtmanna muzeum otrzymało w r. 1917 dwie wyjątkowe narzuty, wyhaftowane w r. 1709. Zahrtmann używał ich często jako motywu w swych obrazach. Były własnością rodziny jego matki w Rønne, i według opowieści rodzinnej zostały wyhaftowane przez dwie starsze damy na wzór niemieckich obrazów olejnych, również znajdujących się w muzeum. Początkowym przeznaczeniem tkanin były obicia krzesel; parami stanowią całość i opowiadają historię męki Pańskiej. Obrazy wzorowane są na miedziorytach Flamandczyka Heinricha Goltziusa z lat 1596-98.

14. Christiansø Grupa wysp Ærtolmene wraz z „Christiansø” (starą twierdzą króla Christiana V) - to najdalej na wschód wysuniętą część Danii. Budowę twierdzy rozpoczęto w 1684 r., równocześnie z likwidacją i rozbiórką twierdzy w Hammerhus. Twierdza Christiansø została zlikwidowana rozkazem

królewskim z 1855 r. Mniejsze oddziały wojskowe pozostały jednak na wyspach do 1863 r. Potem archipelag - będący po dziś dzień własnością duńskiego Ministerstwa Obrony - zaludnili piloci portowi, rybacy, latarnicy morscy oraz artyści. Ekspozowane w muzeum wyposażenie małego mieszkanka należało do dawnej poczmistrzyni Christiansø, Agnes Due. Pochodziła ona z wielodzietnej rodziny i była jedną z ostatnich osób na wyspach, będącej w prostej linii potomkami pilotów portowych, marynarzy, rybaków i żołnierzy.

15. Zegary bornholmskie, meble i tekstylia. Historia bornholmskich zegarów rozpoczęła się jak prawdziwa bajka: w 1774 r. między Rønne i Hasle rozbił się o skały holenderski okręt z ładunkiem angielskich stojących zegarów pokojowych. Kilku zdolnych rzemieślników otrzymało zadanie oczyszczenia i naprawy zegarów, by mogły zostać sprzedane na aukcji. Potem postanowili sami spróbować ich produkcji. Zaledwie kilka lat później, wyrób i eksport zegarów był w rozkwicie; ośmiu rzemieślników stało się pierwszymi zegarmistrzami-samoukami (bracia Otto i Peter Arboe to najbardziej znani spośród nich). Najzdolniejszym zegarmistrzem okazał się Jørgen Peter Arboe, syn Petera Arboe. Był on jednym z założycieli „Spółki Zegarmistrzowskiej Rønne”, działającej w latach 1821-1894. Zegary eksportowano statkami do Kopenhagi i całej Danii. W okresie 1830-1870 wyrabiano głównie zegary w stylu późnego empire, które ze względu na wygląd obudowy nazywano „Mąż”, „Żona” i „Panna”. Pod koniec XIX w. rzemiosło stopniowo wymarło z powodu silnej konkurencji ze strony fabrycznie produkowanych zegarów zagranicznych. W okresie od ok. 1750 r. do 1900 na Bornholmie działało prawie 240 zegarmistrzów. Muzeum prezentuje 2 warszaty zegarmistrzowskie: pierwszy- należący do Hansa Petera Dama (1836-1911), który był ostatnim aktywnym zegarmistrzem w „Spółce Zegarmistrzowskiej Rønne”. Drugi, nowszy - to warsztat naprawczy Ludwiga Hermansena, pracującego w Årsballe w latach 1880-tych.

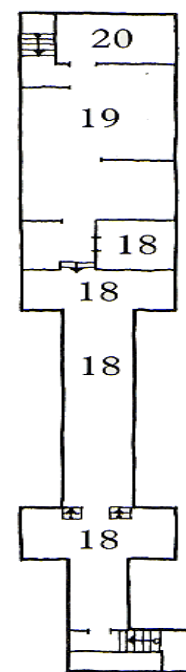
Stroje. Odzież Bornholmczyków z ostatnich paru wieków nosiła ślady wpływu duńskiej mieszczańskiej odzieży miejskiej. Nie istnieje żaden charakterystyczny bornholmski strój, ale kobiety zakładały przy wyjątkowych okazjach specyficzne dla Bornholmu nakrycia głowy i czepki. Bornholm ma długie tradycje produkcji tekstylii. Wyjątkowo ich tkaniem i farbowaniem (zarówno na potrzeby domowe, jak i na sprzedaż) zajmowały się kobiety, a nie profesjonalni rzemieślnicy. W Muzeum Rolnictwa -Skansenie w Melsted można się dowiedzieć dużo więcej na temat tej wielowiekowej tradycji.

Meble. W posiadaniu muzeum jest duży zbiór mebli, z których część wystawiona jest w Muzeum-Skansenie w Melsted oraz w domu mieszczańskim Erichsens Gård w Rønne. Jedyne drobne szczegóły różnią meble bornholmskie od mebli z innych regionów Danii. Możemy prześledzić powszechny rozwój stylu od baroku poprzez klasycyzm, empire, biedermeier itd. Tablice przy ekspozycji zegarów przedstawiają historię zegarów oraz mebli i strojów na Bornholmie w okresie 1750-1900.

16. Ekspozycje czasowe 17. Dział marynistyczny

PODDASZE, sale 18-20

18. Żegluga. Bornholm był zawsze zależny od żeglugi. Zwiększająca w XVIII w. liczba ludzi morza zapewniła zbyt dla miejscowego rolnictwa i rzemiosła. Stworzyło to podstawy dla rozkwitu różnych gałęzi rzemiosła, m.in. zegarmistrzostwa i przemysłu ceramicznego (ten ostatni do obej-



wienia w fabryce Hjorth - Muzeum Ceramiki Bornholmskiej). Marynarze przywozili ze sobą kapitał i inwestowali często w nowe okręty. Ekspozycja zawiera dużą kolekcję tzw. „portretów okrętów”, czyli obrazów okrętów, których portem macierzystym był Bornholm oraz ponadto wiele innych eksponatów związanych z żeglugą, m.in. instrumenty nawigacyjne, ozdobne figury okrętowe, eksponaty z urzędu celnego. Także historia transportu osobowego i pocztowego z wyspy.

Kajuta. Spojrzenie w kajutę cieśli okrętowego wprowadzi nas w świat marynarza. Herluf Pedersen (1905-87) wypłynął jako 17-latek ze Svaneke i zszedł na ląd dopiero po 52 latach. Udało mu się zwiedzić wszystkie kontynenty i opłynąć ziemię wielokrotnie. Kajutę zdołał wykonać przez niego w wolnym czasie przedmioty.

19. Klasa szkolna, zabawki i kącik dziecięcy. Dawna klasa szkolna opowiada nam o ówczesnej szkole, jej wyglądzie i metodach nauczania. Także bogata kolekcja zabawek dla dziewczynki: lalki i domki dla lalek, serwisy obiadowe i do kawy oraz wycinanki. Chłopcy spędzali czas bawiąc się ołowianymi żołnierzkami, samochodzikami i klockami. Znalazły tu także miejsce zabawki domowego wyrobu i zabawki do gier zespołowych. Oczywiście jest tam również kącik zabaw dla dzieci.

20. Dawny sklepik. Dawny sklepik o różnorodnym asortymencie z kontuarem i dawnym wyposażeniem. Wystrój jest montażem wyposażenia z wielu dawnych sklepików, zlikwidowanych w latach 1970. Czas, w którym się znajdujemy to okres ok. 1920-1940, gdy część artykułów sprzedawano jeszcze na „wagę”, ale już pojawiły się pierwsze produkty w gotowe.

Szkie: Bent Kaas, 1998